

Короткий Т. Р.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
докторант кафедры международного права и международных отношений*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ ЗА ЗАГРЯЗНЕНИЕ МОРСКОЙ СРЕДЫ

Проблематика ответственности в международном праве рассматривается прежде всего как самостоятельный институт (реже – отрасль) международно-правовой ответственности субъектов международного права. Традиционно ими являются государства и международные межправительственные организации. Как указывает И. И. Лукашук, субъектами права международной ответственности являются субъекты международного права, а физические и юридические лица не являются и не могут являться субъектами международно-правовой ответственности (Лукашук, И. И. *Право международной ответственности* / И. И. Лукашук. М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 66, 71). Тем не менее, существует и иная точка зрения, а некоторые авторы причисляют к субъектам международно-правовой ответственности физических лиц (Буткевич, В. Г. *Міжнародно-правова відповідальність // Міжнародне право. Основи теорії: підручник* / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; ред. В. Г. Буткевич. – К.: Либідь, 2002. – С. 463).

Международное право окружающей среды регламентирует некоторые вопросы ответственности физических и юридических лиц. В частности, А. В. Задорожний и М. А. Медведева указывают, что «вопросы ответственности в международном праве окружающей среды мы рассмотрим в таких плоскостях: 1) международно-правовая ответственность государств и уголовная и гражданско-правовая ответственность физических и юридических лиц согласно международному праву; виновная ответственность и объективная (абсолютная, строгая) ответственность государств, физических и юридических согласно международному праву» (Задорожній, О. В. *Міжнародне право навколишнього середовища: підруч. для ВНЗ* / О. В. Задорожній, М. О. Медведева; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К.: Видав. дім «Проміні», 2010. – С. 186-187. – (Б-ка кафедры международного права) (выделено нами, Т. К.). Таким образом, по мнению ученых, международное право регламентирует как традиционные вопросы международно-правовой ответственности, так и ответственности негосударственных субъектов (международная уголовная ответственность индивидов, гражданско-правовая ответственность по международным конвенциям). Следовательно, можно говорить о широком подходе к урегулированию вопросов ответственности в международном праве окружающей среды. Причем, эти виды ответственности наиболее ярко проявляются в контексте ответственности за загрязнение морской среды. Мы также придерживаемся такого подхода, но четко подразделяем: международно-правовую ответственность; уголовную ответственность индивидов в соответствии с международным правом; гражданско-правовую ответственность государств и физических и юридических лиц согласно международным конвенциям. В последнем случае речь идет в большей степени о частноправовой унификации, однако мы исходим из смешанной природы этого института (Короткий Т. Р. *Международно-правовое регулирование пре-*

дотрачання забруднення морської середовища судами: співвідношення публічно-правового і частноправового підходів // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць / Голови. ред. С. В. Ківалов; Відп. за вип. Л. І. Корміч. – Одеса: Фенікс, 2005. – Вип. 25. – С. 384-389). Такий підхід укладається в концепцію різних видів міжнародної відповідальності, включающую міжнародно-правову відповідальність держав і кримінально-правову відповідальність фізичних осіб на основі норм міжнародного права (Лукашук І. І. Право міжнародної відповідальності / І. І. Лукашук. М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 71-72).

Вторий підхід, використовуваний при аналізі питань відповідальності в міжнародному праві за забруднення морської середовища складає в тому, що проблема відповідальності за забруднення морської середовища, або, в більш широкому плані, за шкоду навколишньої природної середовища, – частина загальної проблеми міжнародної відповідальності держав. Втім, як вказує В. Г. Буткевич, міжнародно-правова відповідальність не має галузевого поділу, вона є єдиним цілісним інститутом. Разом з тим можуть відрізнятися режими міжнародної відповідальності (Буткевич, В. Г. Міжнародно-правова відповідальність // Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; ред. В. Г. Буткевич. – К.: Либідь, 2002. – С. 463). Відповідальність держав за невиконання зобов'язань по Конвенції ООН по морському праву 1982 г. і інших міжнародних договорів в області охорони морської середовища може настати в відповідності з правилами об відповідальності держав за міжнародно-протиправні дії, кодифіковані в Статтях об відповідальності держав за міжнародно-протиправні дії. Немає виключати механізми відповідальності, передбачені в межах міжнародних організацій. Інтересними в контексті міжнародно-правової відповідальності держав є процедури контролю державства порту, незважаючи на безпосереднє возложення відповідальності на судно. Ми усмаємо органічну зв'язку між зобов'язаннями держав згідно міжнародним конвенціям о громадянської відповідальності за забруднення судами, і можливої відповідальності за їх невиконання, і міжнародно-правовою відповідальністю держав. Існують і інші приклади в розглядаємі сфері взаємодії різних інститутів і режимів міжнародної відповідальності.

В-третьєх, розглядаючи питання міжнародно-правової відповідальності за забруднення морської середовища, ми виходимо з вітчизняної типології відповідальності держав, з урахуванням існуючих кодифікацій норм о міжнародно-правової відповідальності. Міжнародно-правову відповідальність як правову категорію можна умовно розділити на три типи відповідальності. Як вказує Л. В. Сперанська, таке ділення зручно з точки зору юридичного аналізу проблеми відповідальності і повністю відповідає реальності, скланим в міжнародно-правових відносинах держав (Сперанська Л. В. Міжнародно-правова відповідальність держав за забруднення Морського океану (деякі теоретичні аспекти) / Отв. ред. А. П. Мовчан. – М.: Наука, 1984. – С. 9). І. І. Лукашук звертає увагу, що в ході роботи Комісії міжнародного права ООН склалося два поняття відповідальності, стосуються до двох її видів. До першого відноситься відповідальність за міжнародні протиправні дії. До другого – відповідальність за шкідливі наслідки дій,

не запрещенных международным правом (Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 22). Первый тип ответственности нашел широкое подтверждение в доктрине и международно-правовой практике. Об этом свидетельствует и Статьи об ответственности государств за международно-противоправные деяния. Второй тип ответственности – ответственность за вредные последствия действий, не запрещенных международным правом (ответственность за правомерную деятельность, или ответственность за риск). Однако, только на основе негативной ответственности невозможно возникновение и реализация охранительных отношений, которые составляет понятие международно-правовой ответственности государств в традиционном понимании этой категории. Не выделяя как тип международной ответственности ответственность позитивную, И. И. Лукашук указывает, что ныне растущее значение приобретает позитивная ответственность, т. е. ответственность за достижение поставленной правом цели (Лукашук И. И. Право международной ответственности. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – С. 12) Тем более что международное право изобилует документами, которые широко используют именно это понятие. Несомненно, позитивная ответственность скорее философско-юридическая категория, которая выражается прежде всего в должном поведении государств и в достижении соответствующего результата (например, выработке новых норм) (Сперанская Л. В. Проблема позитивной ответственности и охрана морской среды / Л. В. Сперанская // Деятельность государств в Мир. океане: Междунар. – прав. аспекты. – М., 1983. – С. 89-102). Нельзя не согласится с мнением В. А. Василенко о том, что позитивная ответственность логично проявляется в утверждении в международном праве негативной ответственности (Василенко В. А. Ответственность государства за международные правонарушения / В. А. Василенко. – К.: Вища школа, 1976. – С. 34).

Таким образом, при рассмотрении проблематики ответственности согласно международному праву за загрязнение морской среды необходимо руководствоваться комплексным подходом, рассматривая как единую систему различные режимы и институты ответственности, включая позитивную, обеспечивающие единую цель – защиту и сохранения морской среды.

Ролінський В. І.

*Одеський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом,
професор, кандидат педагогічних наук*

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Принципи міжнародного кримінального права мають вирішальне значення при визначенні і здійсненні кримінальної політики в світі, оскільки саме вони визначають об'єм і зміст кримінального права, а також практику застосування кримінально-правових норм.

Принципи – це об'єктивно-суб'єктивна категорія. Об'єктивність їх полягає в тому, що в них відображаються об'єктивно існуючі закономірності розвитку природи і сус-